

Metges botànics catalans

Josep Quer i Martínez

Metge, cirurgià, anatomista i botànic català, creador i primer professor del Real Jardín Botánico de Madrid

(Perpinyà, 1695 – Madrid, 1764)

TEXT: Elena Guardiola, Josep Eladi Baños

Josep Quer i Martínez (Perpinyà, 1695 – Madrid, 1764) estudià medicina a la Universitat de Perpinyà. S'incorporà a l'exèrcit espanyol a Girona, com a cirurgià major. S'interessà per la botànica, la farmàcia i la zoologia. Viatjà molt amb l'exèrcit, com a metge, i estudià la flora dels llocs on anava. El 1733 anà a Itàlia. En tornar, el rei el nomenà primer ajudant del cirurgià major de l'exèrcit.

Es traslladà a Madrid, on aprofità per dedicar-se a l'estudi de la botànica. Tornà a Barcelona el 1741, essent cirurgià consultor de l'exèrcit, per a embarcar de nou cap a Itàlia, on destacà com a cirurgià i botànic. El 1745 tornà a Madrid i s'hi establí, i se centrà sobretot en el camp de la botànica. Quan el 1755, gràcies al rei Ferran VI, es creà el Real Jardín Botánico, Quer en fou nomenat primer professor.

Es dedicà llavors a l'ensenyament de la botànica. Publicà diverses obres molt rellevants. Linné inclogué als seus tractats el gènere Queria, descrit per un dels seus deixebles, Pehr Löfving, que el batejà amb aquest nom per a honorar Josep Quer.

Josep Quer i Martínez (1695-1764), gravat publicat a *Elogio histórico de Don Joseph Quer* [2].

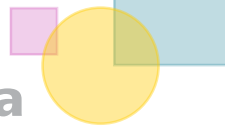

Estàtua de Josep Quer que es troba al Real Jardín Botánico de Madrid

Els inicis de Josep Quer

Josep Quer i Martínez va néixer a Perpinyà el 26 de gener de 1695 [1]. El seu pare, Josep Quer i Copons, tinent coronel de l'exèrcit de Felip IV quan Perpinyà passà a ser part de França amb el Tractat dels Pirineus, va morir quan ell tenia dotze anys. Es va fer càrrec d'ell el seu oncle, Miquel de Copons, que a més de conseller del rei al Consell Suprem del Rosselló fou també canceller de la Universitat de Perpinyà. Animat pel seu oncle, Quer estudià medicina a Perpinyà, on destacà ja com a alumne, i es decantà per la cirurgia. Acabats els estudis, passà a formar part de l'exèrcit espanyol, en record del seu pare [2]; ho feu com a cirurgià major del Regiment de Sòria, en aquells temps instal·lat a Girona. Va ser a Girona on amb Josep Jansana, apotecari, començà a herboritzar i s'aficionà a la botànica, ja que llavors considerà que era molt important conèixer-la bé per a la seva feina com a cirurgià. A més, complementà els seus coneixements interessant-se també per la fauna i els minerals [3].

Per raó de la seva feina a l'exèrcit viatjà molt. Així, el 1728 anà a Saragossa, València, Car-

dona, Berga i Tarragona. El 1732 participà, amb el seu regiment, a la batalla d'Oran [4] i aprofità per a estudiar la natura d'aquella zona africana [5]. De retorn a la península explorà la flora i la fauna a Alacant, Oriola i Cartagena, fins que el 1733, també amb l'exèrcit, es traslladà a Itàlia. En aquest país, i concretament a Pisa, on assistia com a metge la tropa espanyola, va començar una important i fructífera relació amb naturalistes d'aquesta ciutat, entre els quals destaca el professor Michelangelo Tilli, amb qui va aprofundir en el coneixement de la botànica. Va ser també a Nàpols, des d'on es dirigí a Sicília; fou cirurgià major de l'hospital de Siracusa, primer, i del de Trapani, després. Quan es va acabar la conquesta de Sicília, des de Palerm es dirigí a la Llombardia i més tard a Venècia i a Parma, on tingué cura de nombrosos oficials i soldats malalts. Quan el seu regiment s'establí a Siena, Quer aprofità per a estudiar-hi anatomia i fer diferents expedicions botàniques. Tornà a Pisa i es matriculà llavors als estudis de botànica que impartia Tilli, de qui fou bon amic. L'herbari de Quer, que ja llavors era molt important, augmentà considerablement mentre era a la Toscana. A Florència, a més, estudià al laboratori de química conegut com La Fonderia, per tal de conèixer i proveir-se de medicaments i preparacions, que incorporà als tractaments que usava en el seu regiment [3].

El gener de 1737 les tropes espanyoles van haver de marxar de la Toscana i Quer es va veure obligat a tornar a Barcelona. Amb ell viatjava el seu herbari, així com importants col·leccions de plantes que havia recollit en la

seva estada a Itàlia; un fort temporal, però, va fer que tot es perdés i la feina a la qual tant de temps havia dedicat no va arribar al seu destí.

El rei Felip V el recompensà nomenant-lo primer ajudant del cirurgià major de l'exèrcit [2]. Es traslladà llavors a Madrid i, durant un període de pau, s'instal·là a casa del duc d'Atrisco. Es va dedicar durant quatre anys a estudiar les plantes de Madrid i zones properes, mentre convertia el jardí del duc en un lloc d'estudi en el qual plantà nombroses espècies i començà la que seria la seva gran obra escrita, *Flora Española*.

El maig de 1741, essent ja cirurgià consultor de l'exèrcit, viatjà a Barcelona ja que havia d'embarcar de nou cap a Itàlia. Durant els mesos que va haver d'esperar per salpar, aprofità per estudiar la flora d'aquesta capital i la d'altres zones catalanes, des de Montserrat fins als Pirineus, passant pel Montseny, Vic, Olot, Camprodon, Setcases, la vall de Núria, Berga i Manresa. En les seves expedicions botàniques l'acompanyaren dos botànics i apotecaris també molt destacats: Joan Minuart i Antoni de Bolòs.

Finalment, el febrer de 1742 el seu vaixell partí cap a Itàlia. Allà guanyà un gran prestigi com a cirurgià, fins al punt que els professors italians li consultaven els casos més greus i, fins i tot, li confiaven les intervencions quirúrgiques més difícils [2]. Tot i això, seguí desenvolupant la seva afició per la botànica. Així, a Bolonya establí relació amb el Dr. Joseph Monti i fou reconeguda la seva habilitat per a dessecar i conservar les plantes. Emprava una tècnica que com a anatomis-

ta havia fet servir anteriorment, de manera que, segons es deia, "embalsamava els cossos de les flors" [2]. Els seus mèrits li foren reconeguts i Quer va ser el primer espanyol que formà part de l'Acadèmia de Bolonya. El seu destí a Itàlia el portà després a Roma, on va dirigir un hospital de ferits, i a Monte Rotundo, on es va fer càrrec de l'hospital; tot això sense deixar mai d'herboritzar per les zones per on passava. El febrer de 1745, quan va rebre l'ordre de tornar a Madrid, feu el viatge per terra; això el portà a visitar el jardí de Montpeller, on contactà amb François Boissier de Sauvages de Lacroix, i després anà a Perpinyà, on visità el Dr. Pere Barrère. En arribar a Barcelona, mostrà tot el seu bagatge botànic d'aquells anys a Josep Salvador, un dels botànics catalans més reconeguts a l'època. Aquest contacte es mantingué també en el futur.

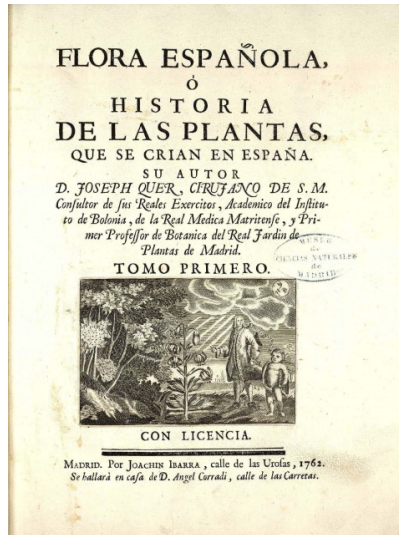
Josep Quer i el Real Jardín Botánico

Un cop a Madrid, tot i que el duc d'Atrisco havia mort, amb el vistiplau de la duquessa, Quer començà a sembrar i cultivar en el seu jardí les llavors que havia anat recollint durant tots aquells anys; després, i per manca d'espai, prosseguí la seva tasca al jardí del comte de Miranda. Va arribar així a cultivar-hi més de 2.000 espècies. A més, sempre incansable, entre 1749 i 1752 explorà les muntanyes d'Extremadura, la llacuna de Gredos i les serralades d'Àvila. La seva fama i la que va assolir aquest jardí arribaren al rei al mateix temps que, l'octubre de 1753, es feia la proposta de crear un jardí botànic [3].

No va ser, però, fins l'octubre de 1755 que el rei Ferran VI va assignar la finca de Migas Calientes per a la creació d'un jardí per a l'estudi de les plantes, que esdevindria el Real Jardín Botánico. Pocs dies després, el 21 de novembre, nomenà Josep Quer primer professor d'aquest jardí i Josep Minuart (també català) com a segon professor. La base sobre la qual es creà aquest jardí foren les llavors i plantes de Josep Quer [6]. A partir d'aquell moment va deixar d'exercir gairebé totalment com a cirurgià i se centrà en l'ensenyament de la botànica. Fou aleshores quan va poder donar una empenta a l'obra que feia temps tenia projectada, *Flora Española*; a més, traduí les obres d'altres autors.

La seva pràctica anterior com a metge i cirurgià va fer que donés una gran importància a l'ensenyament de la botànica en relació amb els usos terapèutics de les plantes. Com a mètode d'ensenyament escollí el de Tournefort, que era considerat de gran qualitat pedagògica. Com a suport de la docència que impartia, com que no hi havia llibres de text, Quer dictà a un dels seus deixebles, Blas de Lázaro, unes lliçons de botànica; era l'any 1762. Aquestes lliçons no es van arribar a publicar i el manuscrit, que porta per títol *Praelectiones botanicae quibus plantarum et stirpium natura virtutesque luculentissime describuntur in medicorum commodum et pharmaceuticorum usum*, es conserva al Real Jardín Botánico de Madrid [7].

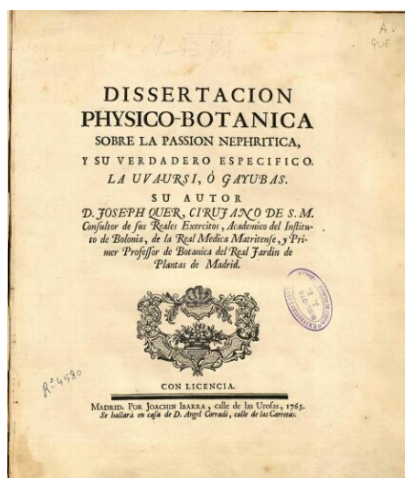
L'obra escrita més rellevant de Josep Quer fou, sens dubte, *Flora Española o Historia de las plantas que se crían en España*, que es va publicar a Madrid entre

Portada del primer volum de l'obra més important de Josep Quer, *Flora Española ó Historia de las plantas que se crían en España* [8], publicat l'any 1762.

1762 i 1764 [8], on descriu, amb un mètode ja desfasat en aquells moments —ja que no fa servir el mètode de Linné—, milers de plantes. En va publicar quatre volums, però, malauradament va morir deixant-la inacabada. Casimiro Gómez Ortega va publicar anys més tard els dos volums que faltaven [2].

També va publicar altres obres, algunes relacionades amb l'ús de les plantes com a tractament de diverses malalties, com per exem-

Portada de l'obra *Dissertacion physico-botanica sobre la passion nephritica, y su verdadero especifico*. La uva-ursi ò gayubas, escrita per Josep Quer, publicada l'any 1763 [9].

ple *Dissertacion physico-botanica sobre la passion nephritica, y su verdadero especifico*. La uva-ursi ò gayubas, que es publicà a Madrid el 1763 [9] i *Dissertacion physico-botanica sobre el uso de la cicuta*, publicada també a Madrid un any més tard [10]. Va escriure també, en tres volums, unes *Memorias para la Historia Natural de España*, obra inèdita que hauria publicat després de *Flora Española*, i dos volums titulats *Herbario seco de varias plantas que se crían en España, en las dos Américas, en África y Italia*, que tampoc van veure la llum i es troben al Jardí Botànic de Ginebra. Una altra contribució important de Quer fou la creació d'alguns neologismes en botànica, com són plúmula, radícula o verticil·lat, majoritàriament a partir de paraules franceses [11].

Notes personals i aportacions de Josep Quer a la botànica

Sota la seva direcció, el Real Jardín Botánico va mantenir relacions amb botànics d'Espanya i d'altres ciutats europees (Bologna, París, Leiden i Amsterdam) i de les colònies espanyoles i angleses d'Amèrica [7].

Josep Quer es va casar amb Teresa Soñé i Salazar, filla d'una família acomodada de Manresa, amb la qual va tenir quatre fills: Joan, Ramon, Josepa i Joana. El més gran, en Joan, va morir en una de les últimes campanyes de l'exèrcit a Itàlia [3].

A més de ser primer professor de botànica del Real Jardín Botánico de Madrid i acadèmic de l'Institut de Bolonya, Quer fou consultor dels exèrcits reials i membre de la Real Academia Médica Matritense.

La fundació del Real Jardín Botánico, amb la inestimable participació de Quer, va fer que la botànica espanyola iniciés una època molt fructífera. Aquest jardí fou dirigit en moltes ocasions per botànics catalans, alguns d'ells també metges, com Miquel Bernades [12] o Antoni Palau [6,13], que per diverses circumstàncies van haver d'anar a viure a Madrid per a poder desenvolupar-se professionalment [14,15].

Quer va ser un gran defensor de la ciència espanyola i, molt especialment, de la botànica. En aquell temps es tenia la idea que a Espanya no hi havia bons botànics i, fins i tot, que no s'ensenyava botànica. Linné així ho havia escrit a la seva obra *Bibliotheca Botanica*. Quer va contestar a aquestes afirmacions amb moltes argumentacions a través de *Flora Española*, però sobretot, ho va demostrar quan un dels deixebles de Linné, Pehr Löfling, va visitar Espanya. Amb ell va compartir, juntament amb altres botànics espanyols, els seus coneixements i els seus mètodes d'estudi i ensenyament. La idea preconcebuda que tenia Pehr Löfling, que era la de Linné, va canviar radicalment i així ho va transmetre al seu mestre, que rectificà la seva opinió [16].

Quer tenia una biblioteca molt important, tant de temàtica mèdica com botànica. Els més de 1.100 volums, molts del quals havia comprat en els seus viatges, es troben des de 1787 a la biblioteca del Real Jardín Botánico de Madrid [7,17,18].

Va morir a Madrid el 19 de març de 1764, als 79 anys. El metge botànic català Miquel

Bernades el succeí en la direcció del Real Jardín Botánico de Madrid [6,12]. Casimiro Gómez Ortega, que fou primer catedràtic del Jardín, publicà el 1784 un estudi biogràfic que titulà *Elogio histórico de don Joseph Quer* [2].

La història del gènere *Queria*

Carl von Linné (1707-1778) inclogué entre els nous gèneres descrits a les seves obres el gènere *Queria*, dedicat a Josep Quer [3]. Aquest gènere va ser descrit pel seu deixeble Pehr Löfling (1729-1756).

El mateix Linné ho explicà en uns escrits arran de la mort prematura de Pehr Löfling, que es produí mentre formava part com a botànic, de l'expedició que la Corona espanyola va enviar, comandada per José de Iturriaga, a delimitar les fronteres entre els territoris d'Espanya i Portugal a la zona de l'Orinoco [19,20].

Com hem comentat abans, en aquella època, més enllà de les fronteres es coneixia ben poc de la botànica espanyola i, tal com el propi Linné havia escrit, alguns viatgers que havien visitat Espanya afirmaven que "la flora espanyola era tan rica com desconeguda". Això va fer que Linné demanés, a través de la Corona espanyola, que un dels seus deixebles pogués viatjar a Espanya, amb la idea de formar botànics en aquest país. Fou així com el jove Pehr Löfling, el 1751, salpà cap a Lisboa, primera parada del seu viatge, i uns mesos després es dirigí cap a Madrid. Estava convençut que a Madrid no trobaria ningú que fos un expert o que posseís suficients coneixements sobre botànica; evident-

ment, no esperava trobar cap botànic que tingués un nivell científic comparable al dels botànics de la resta d'Europa. Però la situació no va ser ben bé la que es pensava. Pocs dies després d'arribar a Madrid, tal com explica Linné [19], Löfling va conèixer quatre "homes memorables" que, a més de ser eminents en les seves professions, ho eren també en el coneixement de la botànica. Aquests quatre "homes memorables" eren Josep Minuart, José Ortega, Cristóbal Vélez i Josep Quer. De Josep Quer, a més, ressaltava que era primer cirurgià del rei i que disposava d'un excel·lent jardí botànic i d'un fantàstic herbari. Löfling se sorprengué i considerà que el seu viatge potser havia estat inútil, vist que ja hi havia botànics excel·lents. A més, els botànics espanyols el van rebre amb una extraordinària hospitalitat i amb tota mena d'atencions i detalls, van compartir amb ell les seves biblioteques i el van guiar perquè pogués herboritzar pels millors llocs. Tan gran va ser l'acollida que, en poc temps, el seu herbari, o *Flora Matritense*, constava de més de 1.400 exemplars. Löfling va quedar-se dos anys a Madrid. Com a mostra d'agraïment, dedicà a cadascun d'aquells "homes memorables" un gènere nou, que havia descobert a Espanya i que Linné inclogué en les seves obres. Són els gèneres *Minuartia*, *Ortega*, *Velezia* i *Queria*. Com Linné explicava [19], la intenció era "eternitzar la memòria d'aquells il·lustres professors".

El gènere *Queria* és un gènere de plantes de la família *Caryophyllaceae* i l'ordre *Caryophyllales*. Trobem aquest nou gènere ja en dues de les obres de Linné més

importants, publicades el 1753, *Species plantarum* [21], i el 1754, *Genera plantarum* [22].

Uns anys més tard, Gómez Ortega [23], que continuà la publicació de l'obra de Quer *Flora Española* després de la seva mort, inclogué en el volum 6 el nou gènere *Queria* Loefl. i en feu una extensa descripció, afegint informació complementària a la que havien proporcionat Linné i Löfling [20].

Com hem comentat, Quer no va seguir el sistema de Linné en les seves obres. Al contrari, en va ser un detractor; era un seguidor de Tournefort i ho va demostrar al llarg de tota la seva obra. Tot i això, Linné li va dedicar un gènere. Segons Gómez Ortega [2], Linné va demostrar així el mèrit de Quer i el va "immortalitzar a la memòria dels homes".

Entre les diferents espècies de *Queria* trobem, entre d'altres: *Queria argyrocoma*, *Q. canadensis*, *Q. capillacea*, *Q. chilensis*, *Q. dichotoma*, *Q. hispanica*, *Q. multiflora*, *Q. sessiliflora* o *Q. trichotoma*. Es pot consultar una

Queria hispanica L. (esquerra) i *Queria canadensis* L. (dreta). Il·lustració publicada per Casimiro Gómez Ortega l'any 1800.

àmplia informació sobre les diferents espècies del gènere *Queria* a *The International Plant Names Index* [24] així com en un detallat article de revisió sobre els gèneres *Minuartia* i *Queria* [25].

Per altra banda, Quer va descriure moltes espècies noves de plantes, i el nom Quer s'empra com a indicació de Josep Quer i Martínez en l'autoria dels tàxons

vegetals. Alguns exemples en són: *Caprifolium germanicum* Quer i *Elatinaceae Alsinastrum* Quer (*Caprifoliaceae*), *Cytisus lusitanicus* Quer ex Willk. (*Fabaceae*) i *Asarina lobelii* Quer (*Scrophulariaceae*) [24].

Elena Guardiola, llicenciada (UB) i doctora (UAB) en Medicina i Cirurgia, és acadèmica corresponent de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya. [Més ...](#)

Josep-Eladi Baños, llicenciat (UAB) i doctor (UAB) en Medicina i Cirurgia, és catedràtic de Farmacologia i rector de la Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya. Des de fa més de 25 anys fan recerca plegats i han publicat més de 200 treballs sobre història de la medicina i temes relacionats, així com tres volums d'Eponímia mèdica catalana (2004, 2011, 2016). Els darrers anys una de les seves línies de recerca s'ha centrat en l'estudi dels metges botànics catalans. [Més ...](#)

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- [1] Josep Quer i Martínez. *Gran Enciclopèdia Catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana. Consultat el 6 d'abril de 2020, a <http://www.enciclopedia.cat/>.
- [2] Gómez Ortega, C. 1784. *Elogio histórico de Don Joseph Quer, cirujano consultor del Ejército, académico del Instituto de Bolonia, de la Real Academia Médica Matritense, y primer profesor del Real Jardín Botánico de Madrid*. Por D. Joachin Ibarra, impresor de cámara de S.M., Madrid.
- [3] Guardiola, E. & Baños, J. E. 2015. Eponímia mèdica catalana. El gènere *Queria*. *Annals de Medicina*, 98(1), 33-39.
- [4] Vega Rey, L. 1894. Estudio histórico de la medicina. Segunda parte. Necesidades e importancia de la medicina militar. *Revista de España*, 27(144), 449-477.
- [5] Calbet i Camarasa, J. M. & Corbella i Corbella, J. 1981. *Diccionari Biogràfic de Metges Catalans*. Segon Volum. Fundació Salvador Vives Casajuana. Seminari Pere Mata. Universitat de Barcelona, Barcelona: 231-232.
- [6] Font y Sagué, N. 1908. *Historia de les Ciències Naturals a Catalunya del segle IX al segle XVIII*. Estampa de La Hormiga de Oro, Barcelona: 227, 244.
- [7] Pinar, S. & Puig-Samper, M. A. 1996. La botànica en el Jardín de Migas Calientes. *Asclepio*, 48, 71-100.
- [8] Quer y Martínez, J. 1762-1764. *Flora Española, ó Historia de las plantas, que se crían en España*. 4 volums. Por Joachin Ibarra, Madrid.

- [9] Quer y Martínez, J. 1763. *Dissertacion physico-botanica sobre la passion nephritica, y su verdadero especifico. La uva-ursi ò gayubas*. Por Joachin Ibarra, Madrid.
- [10] Quer, J. 1764. *Dissertacion physico-botanica sobre el uso de la cicuta: donde se manifiesta qual sea la verdadera, y de quien deben esperarse los maravillosos efectos, que de su administracion se experimentan en el Cancer, Scrophulas, Schirros, y otros afectos de esta naturaleza*. Por Joachin Ibarra, Madrid.
- [11] Gómez de Enterría, J. 1999. *Las traducciones del francés, cauce para la llegada a España de la ciencia ilustrada. Los neologismos en los textos de botánica*. A: Lafarga F, editor. *La traducción en España (1750-1830). Lengua, literatura, cultura*. Edicions de la Universitat de Lleida, Lleida: 143-155.
- [12] Guardiola, E. & Baños, J. E. 2014. Eponímia mèdica catalana. Els epònims de Miquel Bernades i Mainader. El gènere *Barnadesia* i altres epònims. *Annals de Medicina*, 97, 33-38.
- [13] Guardiola, E. & Baños, J. E. 2013. Eponímia mèdica catalana. Els epònims d'Antoni Palau: el gènere *Palaua* i l'*Aloysia citrodora* Palau. *Annals de Medicina*, 96, 124-129.
- [14] Zarzoso, A. 2004. *Medicina i Il·lustració a Catalunya. La formació de l'Acadèmia Mèdico-Pràctica de Barcelona*. Fundació Noguera, Barcelona: 103.
- [15] de Bolòs i Vayreda, A. 1959. *Nuevos datos para la historia de la familia Salvador. Discurso de ingreso leído en la Real Academia por el M. Iltre. Sr. D. Antonio de Bolós y Vayreda el 6 de diciembre de 1959*. Real Academia de Farmacia de Barcelona, Barcelona: 62.
- [16] Pascual, R. 1970. *El botánico José Quer (1695-1764), primer apologista de la ciencia española*. Càtedra e Instituto de Historia de la Medicina, València.
- [17] Hernández Morejón, A. 1852. *Historia bibliográfica de la medicina española. Tomo 7. (Obra pòstuma)*. La Viuda de Jordan e Hijos, Madrid: 259-64.
- [18] Insúa Lacave, E. 2010. *La biblioteca de José Quer, un botánico ilustrado en la España del siglo XVIII*. Universidad Complutense de Madrid. Facultad de Filología, Madrid.
- [19] Asso, I. de. 1801. Observaciones de historia natural hechas en España y América por Pedro Loeffling: traducidas del sueco, segun edicion de Cárlos Linneo, por D. Ignacio de Asso. *Anales de Ciencias Naturales*, 3(7), 278-294.
- [20] Guardiola, E. & Baños, J. E. 2018. Metges catalans que han donat nom a plantes: una aproximació al seu estudi. *Gimbernat*, 69 (*), 111-130.
- [21] Linnaeus, C. 1753. *Species plantarum, exhibentes plantas rites cognitatas ad genera relatas, cum differentiis specificis, nominibus trivialibus, synonymis selectis, locis natalibus, secundum systema sexuale digestes*. Impensis Laurentii Salvii, Holmiae.
- [22] Linnaeus, C. 1754. *Genera plantarum: eorumque characteres naturales secundum numerum, figuram, situm, et proportionem omnium fructificationis partium*. Impensis Laurentii Salvii, Holmiae.
- [23] Gómez Ortega, C. 1784. *Noticias y descripción de la Queria. A: Continuacion de la Flora Española, ó Historia de las plantas de España, que escribia Don Joseph Quer, cirujano consultor del Ejército, académico del Instituto de Bolonia, de la Real Academia Médica Matritense, y primer profesor del Real Jardín Botánico de Madrid: / Ordenada, suplida y publicada de orden del Rey nuestro señor, y con encargo y direccion de su Real Protomedicato por el Dr. don Casimiro Gomez de Ortega...* Tomo VI. Por D. Joachin Ibarra, Impresor de Cámara de S. M., Madrid: 665-667.
- [24] *Queria*. *The International Plant Names Index*. Consultat el 6 d'abril de 2020, a <http://www.ipni.org/>.
- [25] López González, G. 2003. Los géneros *Minuartia* Loeffl. ex L. y *Queria* Loeffl. ex L. (*Caryophyllaceae*). *Anales del Jardín Botánico de Madrid*, 60(2), 429-434.